

กรณีตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ (Best Practice)

เรื่อง โครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดอยมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง และหมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง

แนวคิด/สภาพปัญหา

มนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างใกล้ชิด แต่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีเปราะบางและถูกทำลายได้ง่ายจากฝีมือของมนุษย์ซึ่งถูกยอมรับว่าเป็นผู้ที่สร้างสรรค์โลกให้มีความเจริญเติบโตแต่ในขณะเดียวกันกลับเป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยเหตุผลต่างๆ หากพิจารณาในระดับมหภาคการทำลายเป็นผลมาจากการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่วนในระดับจุลภาคการทำลายเนื่องมาจากการดำรงชีวิต การสร้างความสุขให้แก่ชีวิตและการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ ทำให้ในช่วงที่ผ่านมามีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนการใช้ประโยชน์สำหรับการประกอบอาชีพโดยขาดความระมัดระวังและคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เพียงพอพื้นที่ป่าไม้ถูกทำลายไปอย่างมาก จนมีสัดส่วนไม่เหมาะสมกับการรักษาสภาพความสมดุลของระบบธรรมชาติหรือระบบนิเวศ การแพร่กระจายของปัญหามลพิษที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นและมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในที่สุด

ดอยมูเซอเป็นพื้นที่แหล่งต้นน้ำลำธาร โดยน้ำจากดอยดังกล่าวจะไหลลงสู่แม่น้ำแม่ตื่นที่เป็นสายน้ำหลักที่ประชาชน ๙ หมู่บ้าน ในพื้นที่ ๔ ตำบล ได้แก่ ตำบลแม่ตื่น ตำบลม่อนก้อย ตำบลยางเปียง และตำบลม่อนจอง ได้ใช้ประโยชน์ในการอุปโภคบริโภค ดังนั้น หากมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่บริเวณบ้านดอยมูเซอ จะส่งผลกระทบต่อประชาชนในบริเวณลุ่มน้ำแม่ตื่นอย่างกว้างขวาง อำเภอมก๋อย จึงได้กำหนดพื้นที่ดอยมูเซอ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณบ้านมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชนเผ่ามูเซอ และบ้านนาไคร้ หมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยง ให้เป็นพื้นที่ดำเนินโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดอยมูเซอ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในระยะเริ่มต้นค่อนข้างยาก ต่อมาจึงได้ใช้กระบวนการประชาคม และการนำกลุ่มผู้นำทั้งทางจิตวิญญาณ และผู้นำหมู่บ้านไปศึกษาดูงาน ในพื้นที่ดอยช้าง ดอยาวี จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่แหล่งที่อยู่อาศัยดั้งเดิมของชนเผ่ามูเซอบ้านนาไคร้ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง จึงเกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมและมีเกษตรกรแกนนำยอมรับด้วยความสมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการ

การจัดตั้งโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดอยมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง และหมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง ได้ใช้แนวทางปฏิบัติตามวิธีคิด หลักการคิด แนวคิดหรือทฤษฎีที่จะเป็นกรอบสำหรับการปฏิบัติให้โครงการมีความก้าวหน้าและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งโครงการดังนี้

แนวทางปฏิบัติ / การแก้ไขปัญหา

การดำเนินงานโครงการจัดตั้งโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดอยมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง และหมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง จนปัจจุบันเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพื้นที่อำเภอมก๋อย สามารถแบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะแรก เป็นการดำเนินการตามโครงการจัดตั้งโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมฯ (ดำเนินการระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๔ ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๕) และระยะที่สองเป็นการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ในพื้นที่อำเภอมก๋อย (ดำเนินการระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ.๒๕๕๖ จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๖๐)

๑. การดำเนินการระยะแรก

นายอำเภอมก๋อยได้ไปตรวจเยี่ยมพื้นที่ตำบลแม่ตื่น และตำบลม่อนจอง ระหว่างเส้นทางออกตรวจเยี่ยมพื้นที่บริเวณ กม.๔๐ จากอำเภอมก๋อย เป็นพื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย และเขตป่าสงวนแห่งชาติอมก๋อย ได้พบเห็นสภาพของดอยมูเซอถูกใช้เป็นที่ปลูกกะหล่ำปลีอย่างกว้างขวางนับพันไร่ แทบไม่พบต้นไม้ยืนต้นในบริเวณเพาะปลูกพืชผลทางการเกษตรนั้นเลย ทำให้เห็นถึงสภาพการบุกรุกทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติ นับว่าส่งผลกระทบต่ออย่างสูงยิ่งต่อป่าไม้ต้นน้ำลำธารของพื้นที่ดอยดังกล่าวบ่งบอกถึงประชาชนซึ่งเป็นชนเผ่า ที่ยังมิได้ตระหนักถึงผลกระทบที่มาจาก การบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เพียงแต่นึกถึงประโยชน์เฉพาะหน้า คือรายได้ของประชาชนที่มาจากการเพาะปลูกทางการเกษตร แต่อาจเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งต่อการแสวงหาอาชีพและรายได้ จำเป็นต้องให้ความรู้แก่

ประชาชนให้เข้าใจและตระหนักถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในภายภาคหน้า ต่อมา ในช่วงเดือนเดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๔ บริเวณดังกล่าวเกิดเหตุการณ์น้ำป่าไหลทะลักและดินโคลนถล่ม จนส่งผลให้ตอม่อสะพานขนาดใหญ่ จำนวน ๔ แห่ง พังทลายเสียหายจนใช้การไม่ได้โดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ สืบเนื่องจากผิวดินไม่มีต้นไม้อายุที่สามารถดูดซับน้ำได้

ในคราวประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านประจำเดือน เมื่อต้นเดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๔ นายชุตีเดช มีจันทร์ นายอำเภออมก๋อย จึงได้ชี้แจงถึงสภาพป่าไม้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อย และเขตป่าสงวนแห่งชาติอมก๋อย ที่ถูกทำลายจนเกิดผลกระทบเมื่อเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ รวมทั้งได้กล่าวถึงเนิ่นย้า ในเรื่องเดียวกันในคราวประชุมประจำเดือนกำนันผู้ใหญ่บ้านอีกหลายครั้ง เพื่อทำความเข้าใจให้แก่กำนันผู้ใหญ่บ้านให้ทราบว่า นอกจากการบุกรุกตัดต้นไม้เพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตรแล้ว ยังมีการใช้ยาฆ่าหญ้ากับต้นแฝกที่ได้ปลูกไว้เป็นแนวกันดินสไลด์ของประชาชนในพื้นที่อีกด้วย การกระทำในลักษณะดังกล่าว อาจทำให้เกิดปัญหาดินถล่มจากภูเขาและจะทำให้ถนนได้รับความเสียหาย จนทำให้ตำบลแม่ตืนและตำบลม่อนจอง ขาดการติดต่อให้ความช่วยเหลือจากทางราชการในกรณีเกิดภัยพิบัติ และกำชับให้กำนันผู้ใหญ่บ้านหมั่นออกตรวจตราดูแลพื้นที่ที่กำชับให้ประชาชนในที่อยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าอมก๋อยและป่าสงวนแห่งชาติอมก๋อยไม่ให้บุกรุกเพิ่มเติม อีกทั้งปฏิบัติตามมติคณะรัฐมนตรีเรื่องมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๑ อย่างเคร่งครัด

อย่างไรก็ตามการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าดังที่กล่าวข้างต้น มิได้ส่งผลกระทบต่อป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว และจากข้อเท็จจริง พบว่าประชาชนจากดอยมูเซอส่วนใหญ่ จะประสบปัญหาด้านสุขภาพอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมี เนื่องจากได้พบสารเคมีตกค้างในกระแสดเลือด และมีผู้ป่วยโรคมะเร็ง ที่มีสาเหตุจากการใช้สารเคมีเช่นกัน และสารเคมีที่ส่งผลกระทบด้านสุขภาพ ก็ล้วนแล้วมาจากการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช วัชพืชในแปลงเกษตร อีกทั้งยังมีการใช้สารเคมีที่ผิดวิธี การให้คำแนะนำต่างๆ ให้แก่ราษฎรชนเผ่า ที่ดอยมูเซอ ก็เป็นไปด้วยความยากลำบากเพราะชนเผ่ามักไม่ให้ความสำคัญ ไม่ใส่ใจ หรือเชื่อถือในคำแนะนำจากบุคคลภายนอก จึงต้องอาศัยการแนะนำในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชนเผ่า จากกรณีดังกล่าวผ่านหมอผี ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ที่ชนเผ่าทุกคนให้ความเคารพ นับถือและเชื่อฟัง

ผู้นำจิตวิญญาณจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินชีวิตของชุมชนชนเผ่าเป็นอย่างสูง ดังนั้น เพื่อให้ชนเผ่าเกิดความเชื่อถือ นายอำเภออมก๋อย จึงได้ขอประสานสาธารณสุขอำเภอ ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านมูเซอ (รพ.สต.) และมีที่ตั้งในพื้นที่ ช่วยทำแผนผังผู้นำทางจิตวิญญาณ กับความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม (๘ กลุ่ม) เมื่อได้ข้อมูลแผนผังผู้นำทางจิตวิญญาณทุกกลุ่มแล้ว นายอำเภออมก๋อยจึงได้เชิญผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภออมก๋อย (ผอ.กศน.) ให้ช่วยประสานงานในพื้นที่ เพื่อเริ่มกระบวนการสร้าง **ความเข้มแข็งของชุมชน** โดยมุ่งสร้างองค์ความรู้ในการปลูกกาแฟ ให้แก่ชาวเขา และปลูกจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่าไม้ เพื่อผลักดันให้เกิดการลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวและหันมาปลูกไม้เศรษฐกิจทดแทน โดยเลือกกาแฟเป็นพืชนำเพราะกาแฟเป็นพืชที่ต้องการร่มเงา และต้องการจะรับแสง เพียงร้อยละ ๕๐ กิจกรรมแรกของการรณรงค์ก็คือ การปลูกป่าในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ปรากฏว่าได้รับกระแสตอบรับจากราษฎรเป็นอย่างดี ต่อจากนั้น ผอ.กศน. ได้นำกลุ่มผู้นำในหมู่บ้าน ไปทัศนศึกษาดูงานการปลูกกาแฟหลายแห่ง เช่น ดอยช้าง ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริบ้านปางของ ตำบลห้วยชมพู อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น ทำให้ประชาชนดอยมูเซอ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการป้องกันปัญหาจากการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมด้วยการปลูกกาแฟทดแทน และต่างพร้อมใจกันในการที่จะเปลี่ยนแปลงจากการปลูกกะหล่ำปลีเป็นการปลูกกาแฟทดแทน

จึงเห็นได้ว่ากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกับทั่วไป จำเป็นที่จะต้องหากลยุทธ์ วิธีการ และดำเนินการ อย่างค่อยเป็นค่อยไป เพราะสิ่งที่ยากที่สุดในการปลูกกาแฟ คือ องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนสภาพพื้นที่จากดอยสูงที่ไม่มีร่มเงา ที่ยากต่อการปลูกกาแฟ แต่การปลูกกาแฟ จะช่วยให้ราษฎรได้รับรายได้ต่อครัวเรือนที่คงที่ในแต่ละปีคือ ประมาณครัวเรือนละ ๕๐,๐๐๐.-บาท ต่อปี

๒. การดำเนินงานระยะที่สอง

๒.๑ เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๖ นายอำเภออมก๋อยได้มีโอกาสนำเสนอโครงการการลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวและปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทน เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับการขยายผลเพื่อการฟื้นฟูดอยมูเซอ นายอำเภออมก๋อยได้มีโอกาสนำเสนอโครงการการลดพื้นที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยวและปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทน เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับการขยาย

ผลเพื่อการฟื้นฟู ดอยมูเซอ ต้องมนตรี และ เลขาธิการ กปร. ซึ่งทั้งสองท่านได้ให้ความสนใจโครงการดังกล่าวเป็นอย่างมาก

๒.๒ ในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๖ นายอำเภออมก๋อย ได้มีโอกาสเข้าพบคณะผู้บริหาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (อธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะผู้บริหาร) จึงได้นำได้เรียนรายละเอียด เกี่ยวกับการฟื้นฟูดอยมูเซอต่อคณะ และช่วงบ่ายในวันเดียวกันอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ประสานให้ติดต่อกับ ศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ อังกลีธิ์ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และที่ปรึกษาโครงการหลวงทางโทรศัพท์ เกี่ยวกับโครงการขยายผลเพื่อการฟื้นฟูดอยมูเซอ โดยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ อังกลีธิ์ ได้รับปากว่า จะนำคณะนักวิชาการไปช่วยฟื้นฟูดอยมูเซอ และในเดือนเดียวกันนี้ ศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ศักดิ์ อังกลีธิ์ ก็ได้นำคณะนักวิชาการเข้าไปพื้นที่ โดยมีได้แจ้งให้นายอำเภอทราบล่วงหน้าแต่อย่างใด พร้อมทั้งได้ตั้งประเด็นคำถามกับชาวบ้านว่า โครงการนี้เป็นความต้องการของนายอำเภออมก๋อย หรือเป็นความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งคำตอบที่ได้รับก็คือ เป็นความต้องการของชาวบ้าน ที่ต้องการจะพัฒนาพื้นที่พื้นที่ดังกล่าว รวมทั้งเป็นการรักษาสุขภาพอนามัย จากยาปราบศัตรูพืช เพราะในช่วงที่ผ่านมาประชาชนได้ประสบปัญหา ทั้งทางด้านสุขภาพ และการทำลายป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อใช้ในการปลูกกะหล่ำปลี ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภัยพิบัติอื่นตามมา ที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้ ในครั้งนั้น ชาวบ้านดอยมูเซอได้ให้การต้อนรับคณะนักวิชาการ และให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี นำมาซึ่งโครงการฟื้นฟูสภาพพื้นที่ดอยมูเซอ ในส่วนที่คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รับผิดชอบ

๒.๓ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ.๒๕๕๖ เลขาธิการ กปร. ได้เชิญนายอำเภออมก๋อยเข้าร่วมประชุมการขยายผลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ณ ห้องประชุม ๓ ชั้น ๓ อาคารอำนวยการ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ อันเป็นการนำไปสู่แนวทางการพัฒนา ขยายผล โครงการหลวง รวมทั้งได้มีข้อสั่งการ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่สำคัญ ในพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพื้นที่อำเภออมก๋อย ในการประชุมดังกล่าวมีมติให้เข้าไปปฏิบัติที่สำคัญคือ มีการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อบูรณาการการทำงาน ในการสนับสนุนองค์ความรู้ของแต่ละหน่วยงานตามบทบาทหน้าที่ และภารกิจในการจัดทำแผนแม่บทเชิงปฏิบัติการเพื่อสนองพระราชดำริในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ดังกล่าว โดยให้อำเภอเป็นเจ้าภาพหลักและเป็นแกนกลางในการประสานการทำงานกับทุกภาคส่วน รวมทั้งการเชื่อมโยงการทำงานกับศูนย์การเรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอำเภออมก๋อย และศูนย์ภูฟ้าพัฒนาอำเภออมก๋อย ที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ด้วย ดังนี้

(๑) ให้อำเภอเป็นเจ้าภาพหลักและเป็นแกนกลางในการประสานงานกับหน่วยงานทุกภาคส่วน เพื่อดำเนินการประสานกับสถาบันอุดมศึกษา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหน่วยงานส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ ปัจจัยการผลิต เทคนิค วิธีการ กำลังคน และงบประมาณ ตามอำนาจหน้าที่และภารกิจ และร่วมกันจัดทำแผนแม่บทแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการที่พร้อมลงมือทำ (Action Plan) เพื่อฟื้นฟูคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของราษฎร รวมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

(๒) ให้ทำการปกครองจังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานเจ้าภาพ ในการตั้งคณะทำงานดำเนินงานพัฒนาพื้นที่อำเภออมก๋อย และการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่อำเภออมก๋อย โดยเชื่อมโยงกลไกการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริระดับอำเภอ

๒.๔ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๕๖ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เชิญนายอำเภออมก๋อย เข้าร่วมสัมมนาการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนพื้นที่อำเภออมก๋อย ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อย่างยั่งยืน ณ ห้องประชุมเชียงใหม่-เชียงราย ชั้น ๒ สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการสัมมนา รองศาสตราจารย์ นพ.อำนาจ อยู่สุข รองอธิการบดี ฝ่ายบริการพัฒนาสังคม ศิลปวัฒนธรรมและกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ขอให้หน่วยงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดทำโครงการและของงบประมาณสำหรับการทำกิจกรรมในการพัฒนาพื้นที่อำเภออมก๋อย ซึ่งได้ตั้งงบประมาณไว้แล้วโดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

(๑) ด้านการศึกษา ขอให้คณะศึกษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ ประสานงานกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นผู้จัดทำโครงการ

- (๒) ด้านการเกษตร ในเรื่องหมูลุ่มและการปลูกพืช ขอให้คณะเกษตรศาสตร์เป็นผู้จัดทำโครงการ
- (๓) ด้านสมุนไพร-มะขามป้อม ขอให้คณะเภสัชศาสตร์เป็นผู้จัดทำโครงการ
- (๔) ด้านสาธารณสุข ขอให้รองศาสตราจารย์ ดร.นพ.พงษ์รักษ์ ศรีบัณฑิตมงคล รองอธิการบดีฝ่ายแผนงานและพัฒนา ร่วมกับฝ่ายกิจการนักศึกษาเป็นผู้จัดทำโครงการ
- (๕) ด้านปัญหาหมอกควันและไฟป่าขอให้คณบดีคณะรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นผู้จัดทำโครงการ

(๖) ด้านฐานข้อมูลเพื่อจัดทำข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ขอให้คณะสังคมศาสตร์ ประสานงานกับมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์เป็นผู้นำจัดทำโครงการ

(๗) ด้านการท่องเที่ยวและการทำหนังสือ ขอให้คณะมนุษยศาสตร์และคณะสื่อสารมวลชนเป็นผู้จัดทำโครงการ

๒.๕ ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมที่สูง งานวิจัยและส่งเสริมกาแพอราก้าบนที่สูง คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เตรียมเสนอโครงการส่งเสริมการปลูกกาแพอราก้า เพื่อสร้างรายได้และฟื้นฟูทรัพยากรที่เสื่อมสภาพ บนพื้นที่สูง บ้านมูเซอปากทาง หมู่ ๕ ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีกำหนดระยะเวลาดำเนินการ ๕ ปี (พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๖๐) ในแต่ละปีจะมีการส่งเสริมการปลูกกาแพอราก้า ให้แก่เกษตรกรดังนี้

(๑) ปีที่ ๑ จะปลูกกาแพอราก้าพร้อมกับไม้บังร่ม ซึ่งอาจเป็นไม้ผลไม้ป่า เกษตรกรบางรายอาจปลูกถั่วมะแฮะเพื่อเป็นไม้บังร่มระยะสั้นของฤดูแล้งของปีถัดมา

(๒) ปีที่ ๒ เกษตรกรยังสามารถใช้พื้นที่เพาะปลูกพืชล้มลุกเช่นกะหล่ำปลีได้ตามปกติ

(๓) ปีที่ ๒-๓ ไม้บังร่มและกาแพแฟเริ่มโตขึ้น แต่เกษตรกรยังคงสามารถใช้พื้นที่เพื่อปลูกพืชผักได้

(๔) ปีที่ ๔ เป็นปีที่กาแพแฟเริ่มออกดอกติดผลและให้ผลผลิต เกษตรกรอาจใช้พื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชผักได้ แต่รายได้บางส่วนในแปลงนี้มาจากกาแพอราก้าและไม้ผล

(๕) ปีที่ ๕ เป็นต้นไป กาแพให้ผลผลิตได้อย่างเต็มที่ การจัดการหลักในแปลงควรเป็นกาแพอราก้าและไม้บังร่ม ซึ่งรายได้หลักมาจากการจำหน่ายผลผลิตกาแพ นอกจากนั้นอาจมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากไม้บังร่ม

เป้าประสงค์การแก้ไขปัญหา

๑. ระยะที่หนึ่ง

(๑) เพื่อฟื้นฟูสภาพดินและป่าไม้ที่เสื่อมโทรมในพื้นที่ดอยมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง และหมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

(๒) เพื่อส่งเสริมการปลูกกาแพอราก้าสำหรับการสร้างรายได้ให้ชาวเขาดอยมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง และหมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

(๓) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวเขาดอยมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบลม่อนจอง และหมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ในการฟื้นฟูสภาพดินและป่าที่เสื่อมโทรม

(๔) เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนชาวเขาดอยมูเซอในการแก้ไขปัญหา ปากท้องและปัญหาป่าไม้ร่วมกัน

๒. ระยะที่สอง

(๑) เกษตรกรบ้านมูเซอจะมีการปลูกกาแพอราก้า ในระบบอนุรักษ์ทรัพยากรบนพื้นที่สูงจำนวน ๒๐๐ ราย ปลูกต้นกาแพอราก้าได้มากกว่า ๔๐๐,๐๐๐ ต้น

(๒) พื้นที่ป่ารอบหมู่บ้านได้รับการฟื้นฟูสภาพมากกว่า ๕๐๐ ไร่

(๓) เกษตรกรบ้านมูเซอมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตกาแพครบครัวละไม่น้อยกว่า ๕๐,๐๐๐ บาทต่อปี ภายในระยะเวลาอีก ๕ ปี

(๔) เกษตรกรมีรายได้จากระบบการผลิตที่ยั่งยืน ลดพื้นที่เพาะปลูกพืชผักล้มลุกในฤดูฝน

สรุปวิธีปฏิบัติที่นำไปสู่ BEST PRACTICES

๑. การใช้กลยุทธ์ วิธีการ ที่เหมาะสมกับวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ของชนเผ่า มาปรับเป็นกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สำหรับชุมชนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกับทั่วไป

๒. การบูรณาการสรรพกำลังจากทุกภาคส่วนของอำเภอ อันได้แก่ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในพื้นที่ ด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดอยมูเซอ จำนวน ๒ คณะ โดยมีการกำหนดหน้าที่รับผิดชอบ อย่างชัดเจน อันเป็นการสร้างเอกภาพในการปฏิบัติงาน ดังนี้

๒.๑ คณะกรรมการอำนวยการ ทำหน้าที่

อำนวยการบูรณาการและประสานการปฏิบัติกับทุกภาคส่วน ในการขับเคลื่อนการ ดำเนินงานของโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดอยมูเซอ บ้านมูเซอ หมู่ที่ ๕ ตำบล ม่อนจอง และบ้านนาไคร้ หมู่ที่ ๗ ตำบลยางเปียง ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและบังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

๒.๒ คณะกรรมการระดับพื้นที่ ทำหน้าที่

(๑) ส่งเสริมและสนับสนุน สร้างจิตสำนึกให้ราษฎรในพื้นที่ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ มีให้มีการตัดไม้ทำลายป่า และให้มีการปลูกป่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

(๒) ส่งเสริมและสนับสนุน การกำหนดกฎ ระเบียบการดูแลและรักษาป่าไม้การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าอย่างสมดุลและเกิดความคุ้มค่าอย่างสูงสุด

(๓) การกำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ และพื้นที่เพื่อการดำรงชีพ ตลอดจนพื้นที่เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้

(๔) ส่งเสริมและสนับสนุน การนำผลผลิตจากป่าไม้ในพื้นที่เข้าสู่กระบวนการเพิ่มมูลค่าและจัดหาระบบการตลาดรองรับการแปรรูปผลิตภัณฑ์

(๕) ส่งเสริมและสนับสนุน การกำหนดกฎ ระเบียบการจัดการพัฒนาอาชีพและการพัฒนาส่งเสริมรายได้ที่ยั่งยืน

ปัจจัยความสำเร็จ

๑. ประชาชนในพื้นที่ดอยมูเซอ ภาครัฐ ภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยน้อมนำการพัฒนาพื้นที่ตามแนวทางโครงการพระราชดำริ และวิถีชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างต่อเนื่อง

๒. มีพื้นที่ป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำลำธารเพิ่มขึ้น เกิดความสมบูรณ์ และความสมดุลของระบบนิเวศ ลดความแห้งแล้งเพิ่มความชุ่มชื้น ลดปัญหาหมอกควันลงได้ เป็นปัจจัยพื้นฐานทางด้านการเกษตร ลดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว (กะหล่ำปลี มะเขือเทศ) โดยการปลูกกาแฟเป็นอาชีพที่มั่นคง และเกิดการพัฒนายั่งยืน

๓. ประชาชนในพื้นที่เกิดจิตสำนึก เกิดความรัก และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความรู้รักสามัคคี และมีส่วนร่วมมากขึ้น ภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือในพื้นที่เพิ่มขึ้น

๔. มีหน่วยงานที่ให้ความร่วมมือสนับสนุนและให้คำปรึกษา ทางด้านวิชาการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน่วยงานในระดับพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอมก๋อย สำนักงานเกษตรอำเภอมก๋อย องค์การบริหารส่วนตำบลม่อนจอง ศูนย์ประสานงานพัฒนาสังคมบ้านมูเซอปากทาง ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๑๓ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการพัฒนาป่าไม้ตามแนวพระราชดำริบ้านอมแพม ตำบลม่อนจอง และศูนย์การศึกษาอนุรักษและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอมก๋อย

ผู้เรียบเรียง

นายชุตติเดช มีจันทร์ นายอำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

